

Institutionen för tematisk utbildning och forskning - ITUF
Campus Norrköping

Den lilla gruppen-

en arbetsform för elever med behov av extra
stöd.

Anette Lagmyr

C-uppsats från Lärarprogrammet år 2004

LINKÖPINGS UNIVERSITET

Linköpings universitet, Campus Norrköping, 601 74 Norrköping

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

 Institution, Avdelning Department, Division Institutionen för tematisk utbildning och forskning Läroprogrammet	Datum 2004-06-22 Date
--	---------------------------------

Språk
Language

Svenska/Swedish
 Engelska/English

Rapporttyp
Report category

Licentiatavhandling
 Examensarbete
 AB-uppsats
 C-uppsats
 D-uppsats
 Övrig rapport

ISBN

ISRN LIU-ITUF/LÄR-C--04/23--SE

ISSN

Serietitel och serienummer
Title of series, numbering

Handledare
Keith Chirgwin

URL för elektronisk version

<http://www.ep.liu.se/exjobb/ituf/>

Titel
Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Title
The special unit - a form of education for children in need of special support.

Författare
Anette Lagmyr

Sammanfattning

Den lilla gruppen, stödundervisning, eller vad man nu kallar den är ett arbetssätt som en del skolor arbetar med för att ge barn i behov av extrastöd en lämplig form av undervisning. Den lilla gruppen bildas genom att elever från olika klasser samlas i ett särskilt undervisningsrum tillsammans med en lärare/pedagog/specialpedagog. Vilka är då de elever som placeras i den lilla gruppen och är dessa hjälpta av denna undervisningsform? I den undersökning jag genomförde, genom intervjuer fanns det två grupper av elever med svårigheter. Den ena gruppen bestod av elever med invandrarbakgrund och gick i liten grupp för att få svenskundervisning. Den andra gruppen bestod av elever som hade problem med matematiken. Jag kom fram till att eleverna i båda dessa grupper var hjälpta av arbetet i liten grupp. Det tyckte både de själva och pedagogerna. Jag sände också ut enkäter till rektorer för att se om de använde sig av arbetssättet liten grupp och vilka problem eleverna i dessa hade. Utifrån svaren har jag försökt se om dessa elever har möjlighet att bli hjälpta i liten grupp genom att läsa om problemen. De problem rektorerna angav var DAMP, ADHD, autism och koncentrations svårigheter. Utifrån det jag läst om dessa problem kan jag se att vissa är hjälpta av arbete i liten grupp medan andra inte är det.

Nyckelord
Stödundervisning Specialgrupper Specialundervisning

Keywords
Education with support Special Units Special education

INNEHÅLL

1. INLEDNING	4
2. SYFTE	5
3. HISTORIK RUNT SMÅ GRUPPER.....	6
3.1 1920 - 1950 TALET.....	6
3.2 1960 - 1980 TALET.....	7
3.3 STYRDOKUMENT OCH RIKTLINJER.....	8
3.4 LITTERATUR OM PEDAGOGIK.....	10
3.4 TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR OM LITEN GRUPP.....	13
4. METOD.....	15
4.1 ARBETSPLAN/METOD	15
4.2 KVALITATIV METOD	15
4.3 METODLITTERATUR.....	16
4.4 URVAL, PROCESS OCH BORTFALL.....	17
4.4.1 Urval.....	18
4.4.2 Process	19
4.4.3 Bortfall	21
4.5 OLIKA UNDERSÖKNINGSASPEKTER.....	22
4.5.1 Validitet.....	22
4.5.2 Reliabilitet.....	23
4.5.3 Etiken	23
5. RESULTAT.....	24
5.1 REKTORS SYNVINKEL	24
5.2 PEDAGOGENS SYNVINKEL.....	25
5.3 ELEVENS SYNVINKEL.....	29
5.4 EN SAMMANFATTANDE SYN.....	31
6. DISKUSSION.....	32
6.1 VARFÖR I LITEN GRUPP.....	32
6.2 MÅL SOM UPPNÅTTS	36
6.3 MÅL ATT STRÄVA MOT.....	37
6.4 SAMMANFATTNING.....	37

Referenslista

Bilagor

1. Inledning

Jag som lärarstudent har haft möjligheten att se tre olika verksamheter och följa dessa under de år utbildningen pågått. Det som varit genomgående i de olika klasserna är bredden på elevernas förkunskaper och vilka möjligheter de har att ta till sig undervisningen. Innan utbildningen påbörjades hade jag inte insett hur detta påverkar den verksamhet som finns på skolorna. Men hur gör man för att ge alla möjlighet till kunskap? Alternativen varierar från skola till skola men en sak som jag fått insikt i är arbete i olika små grupper. Därför valde jag att göra en undersökning utifrån detta, ”den lilla gruppen”.

Liten grupp är en ganska ny företeelse inom pedagogiken och har sitt ursprung i specialpedagogiken. Dessa grupper kan också ha olika namn på olika skolor, till exempel specialgrupp eller matematikgrupp. Några exempel på små grupper är att de kan variera i storlek, bestå av elever med olika etnisk bakgrund och kan komma från olika årskurser. Små grupper kan också vara mer eller mindre fasta. Vissa grupper träffas dagligen, andra några gånger i veckan. Några grupper kan innehålla samma elever under ett helt läsår andra kan splittras upp efter hand och nya elever tillkomma. I grupperna kan man arbeta med matematik, svenska eller engelska. Syftet med att använda liten grupp just till dessa ämnen är att eleverna ska få extra stöd så att de kan uppnå de nationella målen, som är uppsatta i läroplanen Lpo 94. Det jag avser med ”liten grupp” är de som bildas genom att elever från olika klasser placeras i en särskild grupp för undervisning.

Jag ser det som ett måste att ha insikt i och vetskap om hur man arbetar med elever som har behov av särskilt stöd. Undersökningar visar att andelen av dessa barn i varje klass ökar.¹ Ska man ha en möjlighet att möta alla barn i klasserna krävs specialpedagogiska kunskaper hos varje pedagog. Mitt intresse för detta bottnar i viljan att kunna ta hand om alla elever i klassen under så stor del som möjligt av skoltiden. Med en inblick i och kunskap om särskilda sätt att undervisa dessa barn, har jag en större chans att lyckas med alla elever.

¹Britta Allin Åkerman, och Curt Strinnholm, *Specialpedagogisk kunskap: Specialundervisningen i Sverige*. Dokumentation-nr 2-1997, andra tryckningen 1999. Lärarhögskolan i Stockholm.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

2. Syfte

Syftet med mitt arbete är att visa på vilka fördelar och nackdelar som upplevs, med arbete i ”liten grupp”, hos rektorer, pedagoger och elever. De frågor som jag vill ha svar på är följande:

Vilket är syftet med placering i liten grupp?

Vad är avgörande för placering i liten grupp?

I vilka sammanhang ser elever och pedagoger ett förbättrat resultat?

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

3. Historik runt små grupper

Historikavsnittet börjar med en tillbakablick till början av 1900-talet och följer sedan olika grupper inom skolan fram till nutid. Därefter kommer ett avsnitt om de olika styrdokumenterna och andra dokument som regeringen tagit beslut om att följa. Avsnittet avslutas med en inblick i två tidigare undersökningar om den lilla gruppen.

3.1 1920 - 1950 talet

På 1920-talet bildades ett nordiskt samarbete kallat Nordiska Hjälpsskoleförbundet. Det var de norska lärarinnorna som på sitt landsmöte 1916 började tänka tanken om ett hjälpsskolesamarbete inom Norden. Efter avbrott på grund av första världskriget kunde en kommitté bildas 1920 och 1922 hölls det första nordiska mötet. Redan året därpå utkom första numret av förbundets tidskrift *Hjälpsskolan*. I det numret skriver skolinspektör Jörgen Olsen från Köpenhamn:

Hjälpsskolan, Saerskolen, Vaernes skolen! Med disse Navne har man i Nordens tre Lande betegnet den Skoleform, der som Led i Folkeskolen er beregnet paa at undervise og opdrage de svageste begavede Børn. Der rummes under disse Navne saavel større og mindre selvstaendige Skoler som de Enkeltklasser, der er oprettede inden for de egentlige Folkeskoler.²

Detta beskriver vad som fram till den tiden kan anses vara små grupper. I alla fall när det gäller rekryteringen av elever till dessa grupper. Men vidare i texten ser man att antalet elever i varje grupp bestämdes till mellan 15 och 20 för att lärarna skulle kunna ägna tillräckligt mycket tid till varje elev, då blir det genast en stor skillnad mot dagens små grupper. Olsen säger vidare i artikeln att undervisningsformerna för dessa barn inte enbart har ett pedagogiskt syfte ”men bliver tillige et vigtigt Led i det forebyggende sociale Arbejde.”³

Vilka var det då som samlades i dessa grupper? I *Problembarnets århundrade* talas det om de personer som betecknades som sinnesslöa. Där finns uppräkningslistor från 1930 års folkbokföring och de olika beteckningar man gav sinnesslöa personer: andesvag, blödsint, enfaldig, fjantig, fåkunnig, halvidiot, imbecil, klen fattning, mindre klok, mindre vettig,

² Olsen Jörgen, ”Vaernes skolens pædagogiske og sociale Betydning”. *Hjälpsskolan*, (1923): 4.

³ Ibid., 8.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

nästan idiot, obildbar, huvudsvag, minnesslö, svagsint, svårmodig, tungsint mm.⁴ Under väldigt lång tid talades det om den s.k. enhetsskolan, en skola som skulle finnas till för alla oavsett bakgrund eller handikapp. Syftet var att skapa en skola för alla. Den här tanken uppkom redan under 1800-talet och håller på än idag.

Under årtionden som gått har synen på elever i behov av särskilt stöd förändrats. Det är då främst hur man ska tänka för att kunna särskilja dessa elever. På 1930-talet förespråkades ett utvecklingspsykologiskt synsätt som innebar att alla utvecklades individuellt men att det samtidigt fanns en utveckling som var ”normal”. Ett differentialpsykologiskt synsätt förespråkades under 40-talet, vilket innebar att de som skiljde sig från ”normalt” skulle avskiljas och skolsituationen skulle handikappanpassas. Svagheter hos eleven skulle tränas.⁵ Det var också först 1945 som det infördes obligatorisk undervisning av bildbara sinnesslöa.⁶ På 1950-talet var det ett inlärningspsykologiskt perspektiv som gällde. Nu tog man stor hänsyn till forskningen inom färdighetsområdet för att se möjligheterna till utveckling hos eleverna.⁷

3.2 1960 - 1980 talet

Under 1960-talet skedde förändringar då rörelsehindrade barn fick lagstadgad rätt att gå i skolan och så småningom även barn med grava utvecklingsstörningar.⁸ Man startade nu också undervisningsprojekt i syfte att ta hänsyn till elevernas olika förkunskaper och inläringstakt. Mot slutet av 60-talet övergick specialpedagogiken till ett socialpedagogiskt synsätt vilket innebar att man skulle ta hänsyn till elevens hela sociala situation.⁹ Under 1970-talet fick staten av ekonomiska skäl reglera omfattningen av specialundervisningen. I Sverige fick nu ca 23 procent av grundskolans elever någon form av specialundervisning, vilket i jämförelse med övriga Norden var en hög siffra. Men detta pekade inte på ett högre antal elever i behov av specialundervisning utan det faktum att vi i Sverige inkluderade elever som hade svårigheter med matematik, svenska och även sådana barn som inte var skolmogna, i vår specialundervisning. Regleringen innebar att kommunerna skulle få större frihet att fördela

⁴Mats Börjesson och Eva Palmblad, red., *Problembarnets århundrade* (Lund: Studentlitteratur, 2003).

⁵Inga-Lill Vernersson, *Specialpedagogik i ett inkluderande perspektiv* (Lund: Studentlitteratur, 2002), 13.

⁶Allin Åkerman och Strinnholm, 24.

⁷Vernersson, 13.

⁸Allin Åkerman och Strinnholm, 24.

⁹Vernersson, 15.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

resurserna. Detta behovsrelaterade resurssystem infördes 1978. Man införde klinikundervisning eftersom man ansåg detta vara den bästa stödformen vid undervisning.¹⁰ Som avslutning i historikavsnittet kan 1980-talets styrdokument berätta att det var skolans skyldighet att motverka svårigheter för eleverna. Alla lärare förväntades arbeta förebyggande och specialpedagogiskt arbetssätt blev ett riktmärke för alla lärare.¹¹ I ett av kommentarmaterialen till Lgr 80 står:

Skolans insatser måste planeras utifrån vad orsakerna till de symptom eleven visar i klassen. Om det är skolans organisation eller undervisning som är anledning till att eleverna får svårigheter, så förändras inte situationen genom att insatserna görs på individnivå.¹²

I detta dokument talar man också om att elever kunde behöva få sin undervisning i en särskild undervisningsgrupp. Dessa grupper skulle sättas samman med utgångspunkt i barnens behov och kunde göras gemensamt med andra rektorsområden. Med sina egna erfarenheter kundelärare bedöma normalt och onormalt på olika sätt och det var detta som kunde utgöra grund för placering i särskild undervisningsgrupp. Men beslut om placering skulle tas i samråd med föräldrar och barn i en elevvårdskonferens. Här säger man också att en del elever kunde behöva denna typ av undervisning under hela sin skoldag medan det för andra kanske räckte med speciella lektioner.

3.3 Styrdokument och riktlinjer

Den svenska grundskoleundervisningen är gemensam för alla men kan anpassas till elever med särskilda behov. Det som styr undervisningen är skollagen, skolförordningarna och läroplanen som regeringen fastställt.¹³

I skollagens 4 kapitel 1 § står: ”...Skärskilt stöd skall ges till elever som har svårigheter i skolarbetet.”¹⁴

¹⁰ Allin Åkerman och Strinnholm, 25.

¹¹ Vernersson, 19.

¹² *Hjälp till elever med svårigheter*. Kommentarmaterial till Lgr 80. Stockholm: Skolöverstyrelsen/ Liber, 1983, 13.

¹³ Respons uppslagsverk, Fb – K. Jyväskylä: Bertmarks Förlag, 2001, 104.

¹⁴ Skollagen, 4 kap. 1§, andra stycket.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Man kan också i Grundskoleförordningen läsa om riktlinjer för dem som inte kan tillgodogöra sig den vanliga undervisningen.

En elev skall ges stödundervisning, om det kan befaras att eleven inte kommer att nå de mål som minst skall ha uppnåtts vid slutet av det femte och det nionde skolåret eller om eleven av andra skäl behöver särskilt stöd.¹⁵

Särskilt stöd skall ges till elever med behov av specialpedagogiska insatser. Sådant stöd skall i första hand ges inom den klass eller grupp som eleven tillhör. Om det finns särskilda skäl, få sådant stöd i stället ges i en särskild undervisningsgrupp.¹⁶

Det står i detta att vi som pedagoger ska se till att elever får en undervisning som de kan ta till sig, vilket också kan innebära att elever kan undervisas i små grupper.

Tittar vi i Salamancadeklarationen, som vår regering var med och skrev under 1996, står det att undervisningen i den vanliga klassen skall göras så att alla kan tillgodogöra sig undervisning där.¹⁷

I läroplanen Lpo 94 talar man om att varje elev ska få lära utifrån sina egna förutsättningar. Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling.¹⁸

Salamancadeklarationen uppkom 1994 då drygt 300 deltagare som representerade 92 regeringar och 25 internationella organisationer samlades i spanska staden Salamanca. Syftet var att diskutera vad som behövde ändras för att skapa ”en skola för alla”. Denna konferens kom till på initiativ av den spanska regeringen och Unesco och man arbetade fram denna handlingsram om principer, inriktning och praxis vid undervisning av elever med behov av särskilt stöd. Där kan man läsa:

Den vägledande princip som ligger till grund för denna handlingsram är att skolorna skall ge plats för alla barn, utan hänsyn till deras fysiska, intellektuella, sociala, emotionella, språkliga eller andra förutsättningar.¹⁹

¹⁵ Grundskoleförordningen, 5 kap. 4 §.

¹⁶ Ibid., 5 kap. 5 §.

¹⁷ Salamancadeklarationen, 1996.

¹⁸ Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94, 6.

¹⁹ Ibid., 14.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Man talar om att alla barn måste få hitta sin väg till kunskap och att det är skolorna som skall hitta dessa vägar till ett lyckat resultat. Här sägs också att många barn någon gång under sin skoltid upplever inlärningsvårigheter och att de då har rätt till särskilda pedagogiska insatser. Grundtanken för Salamancadeklarationen är att skapa en skola för alla genom att alla ska respekteras oavsett olikheter i inlärningsförmågan.

3.4 Litteratur om pedagogik

Att finna litteratur som specifikt handlar om de grupper jag vill undersöka har varit omöjligt. Fokus för min undersökning bland litteratur har hamnat under det specialpedagogiska området. För att förstå hur tankar vandrat över tid när det gäller det specialpedagogiska området har jag inhämtat information från flertalet källor. Att försöka förstå kärnan i dagens specialpedagogik och arbetet i grupper bottnar i att ha en insikt i hur dagens pedagogik har vuxit fram. Rolf Helldin skriver att det är uppfattningarna om människan, kunskapens natur och samhällseliga företeelser som ligger till grund för hur vi ser på undervisning.²⁰ Eftersom dessa synsätt förändras över tid förändras även vår syn på undervisning.

Under början av 1900-talet dominerades specialundervisningen av segregering. Utvecklingsarbetet inom detta område fick stor hjälp av Nordiska Hjälpskoleförbundet. Detta förbunds tidskrift *Hjälpskolan* gav olika pedagoger från den tiden möjlighet att föra ut sin syn på pedagogik för elever med särskilda behov. Den följande utvecklingen, under 1900-talet talar Britta Allin Åkerman och Curt Strinnholm om. De låter oss också få ta del av undersökningar och vad styrdokument säger om elever i behov av särskilt stöd, vilka åtgärder som är vanligast förekommande och hur många som har behov av dessa åtgärder. Författarna talar också om det förändrade synsättet på elever med olika funktionshinder. Att vi ska se till hela människan både i ett livsperspektiv och i de sociala sammanhangen, att vi ska respektera allas olikheter och beakta dem som en tillgång.²¹

Mara Westling Allodi har gjort en undersökning som pågick mellan 1996 och 2001. Den bestod i huvudsak av tre studier med föräldraperspektiv, professionellt perspektiv och elevperspektiv. Syftet med undersökningen var ”to study Children who receive special

²⁰ Rolf Helldin, *Specialpedagogisk kunskap som ett Socialt problem*. (Stockholm: HLS Förlag, 1997).

²¹ Britta Allin Åkerman och Curt Strinnholm.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

support, their experience at home and school, special educational resources and their organisation in regular and differentiated environments and special educational endeavours from individual, group and social perspectives.”²² I studien kom Mara bland annat fram till att bland de elever som gick i särskild undervisningsgrupp varierade självuppfattningen i högre grad än hos elever utan särskild hjälp. Eleverna i de särskilda grupperna hade också varierade uppfattningar om sin skolsituation. Några sa att skolan var det bästa dom visste medan andra uppfattade det som meningslöst att gå i skolan. De som uppfattade skolan som meningslös sa att de inte kände några förväntade krav på sig.

Westling Allodi har också i en artikel skrivit att eftersom skolans uppgift är kopplad till lärande kan det leda till både tillfredsställelse och frustration. Elever som får särskild undervisning säger sig ha problem med reglerna, behov av lärarnas hjälp och behov av kontroll eller försvar från lärarna.²³

Siv Fischbein har forskat inom detta område och hon skriver tillsammans med Olle Österberg, om vad de anser vara viktiga egenskaper för att en lärandesituation ska kunna uppstå och vilka riskfaktorer man ska räkna med. De ger tips på förutsättningar till bra lärandemiljöer sett ur ett elevperspektiv. Författarna säger att den vanligaste specialpedagogiska åtgärden är placering i liten grupp. Om man betraktar olikheter inom gruppen som möjligheter kan variationen utnyttjas till att skapa stimulans och möjligheter till lärande.²⁴

Ingemar Emanuelsson, Bengt Persson och Jerry Rosenqvist talar om olika perspektiv på specialpedagogiken. De talar om det kategoriska perspektivet som bottnar i att det är eleven som är problemet. Det var det perspektivet Sverige hade i början på 1900-talet. Idag har vi gått över till det relationella perspektivet vilket säger att det är pedagogiken som är problemet. Dessa olika synsätt påverkar de åtgärder man sätter in och det finns fortfarande skillnader på perspektiven om man tittar ut över världen.²⁵

²² Mara Westling Allodi, *Support and Resistance Ambivalence in Special Education*, 2002 Stockholm: HLS förlag, 11.

²³ Mara Westling Allodi, “Children’s experiences of School: narratives of Swedish children with and without learning difficulties.” *Scandinavian Journal of Educational Research*, (2002)

²⁴ Siv Fischbein och Olle Östberg, *Mötet med alla barn – ett specialpedagogiskt perspektiv*, 2003 Stockholm: Förlagshuset Gothia AB.

²⁵ Ingemar Emanuelsson, Bengt Persson och Jerry Rosenqvist, *Forskning inom det specialpedagogiska området*, 2001 Stockholm: Skolverket.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Ingemar Emanuelsson och Bengt Persson har också skrivit om en undersökning där de genom intervjuer tog reda på vilka motiv det fanns till att sätta in specialundervisning, om man använder de individuella utvecklingsplanerna och om specialundervisningen utvärderades. Motiven var inlärningsproblem, socio-emotionella problem, handikapp och inlärningssvårigheter. Hälften av de intervjuade sa att utvecklingsplanerna inte användes och många av specialpedagogerna sa att dessa kunde hindra kvaliteten på arbetet.²⁶

Inga-Lill Vernersson skriver om hur synen på specialpedagogik har förändrats över tid. Hon ger även exempel på hur de olika resurserna ser ut och säger att de kan vara mätbara och icke mätbara. Exempel på mätbara resurser är undervisningstimmar, gruppstorlek, stödundervisning, lokaler. Allt som kan omvandlas till pengar. Det icke mätbara kan vara ämneskunskaper, metoder, social kompetens som uthållighet, erfarenheter och nyfikenhet. Sådant som har med det kvalitativa i specialpedagogiken att göra. Vidare visar hon vilka olika vägar som finns att tillgå med stödinsatser och åtgärdsprogram om det uppstår problem för en elev. Hon tar också upp hur viktigt hon tycker det är att pedagoger idag har kunskap inom det specialpedagogiska området.²⁷

Terje Ogden skriver att elever kan ha svårt att lära beroende på olika saker. Han talar om färdighetsinläring och brister på det sociala, fysiska och intellektuella planet. I och med detta är det de förväntningar som man ställer på dessa barn som inte infrias. Dessa elever kan ha svårt att tillgodogöra sig informationen de får, de kan ha svårt med att skriva eller att räkna men problemet kan också vara att de inte kan uppföra sig som förväntat i skolan. Han säger att för många av dessa elever räcker det inte med individualiserad undervisning utan det krävs tillägsresurser och hjälp från flera håll.²⁸

Gary Peltier genomförde en undersökning i USA när det gällde inkludering av alla elever i den vanliga undervisningen. Han talar om vilken effekt detta får på de vanliga eleverna när det gäller inläring och social utveckling. När det gäller den sociala utvecklingen kom han fram till att eleverna, både de med svårigheter och de utan, tog lärdom av varandra och utvecklades i en positiv riktning.²⁹

²⁶ Ingemar Emanuelsson och Bengt Persson, "Who is considered to be in need of special education: why, how and by whom?" *European Journal of Special Needs Education* 12, (1997).

²⁷ Inga-Lill Vernersson.

²⁸ Terje Ogden, *Specialpedagogik, att förstå och hjälpa beteendestörda elever*. (1991) Lund: Studentlitteratur.

²⁹ Gary L. Peltier, "The effect on non-disabled children: A review of the research." *Contemporary Education*, vol.68, (1997).

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Maj Björk och Caroline Liberg har skrivit om metoder för inläring när det gäller läsning och skrivning. I ett särskilt kapitel i boken talar de om elever i behov av särskilt stöd och där säger de att det finns de barn som har behov av att vara i särskild undervisningsgrupp.³⁰

Om elever med DAMP, ADHD och autism fanns information på Internet. Dels är det Institutionen för designvetenskap vid Lunds tekniska högskola³¹ men också barn- och ungdomspsykiatriska avdelningen i Västervik.³²

Respons uppslagsverk har använts för att hitta information om vad som finns att tillgå för att veta hur verksamheten på skolorna skall bedrivas.³³

3.4 Tidigare undersökningar om liten grupp

I en magisteruppsats i specialpedagogik vid Linköpings universitet har Marianne Olofson och Maud Riesten undersökt varför liten undervisningsgrupp används och för vem den lilla undervisningsgruppen är till för.³⁴ Deras resultat visar att eleverna själva anser det är lättare att koncentrera sig i liten grupp, att de har lättare att få hjälp där eller att de säger sig ha någon slags diagnos. Eleverna är alltså själva medvetna om att de fått ett utlåtande av expertis om att de har någon slags olikhet i jämförelse med de flesta andra barn och accepterar då att de ska vara särbehandlade på grund av detta. Resultatet visar också på att övervägande delen av eleverna är positiva till att gå i den lilla gruppen.

I intervjuerna med personalen fick de fram att möjligheten till individanpassad undervisning ökade, de kan lättare se och bekräfta varje elev och därför arbeta med den sociala utvecklingen. I liten grupp är det lättare att gå ut i samhället och bygga på den sociala kompetensen hos eleverna. Personalen pekar också på vikten av att barnen i dessa grupper ofta behöver veta innan vad som förväntas av dem därför behövs tydliga rutiner och förberedelser. Vidare tycker personalen att det är viktigt vid sammansättningen av dessa små

³⁰ Maj Björk och Caroline Liberg, *Vägar in i skriftspråket tillsammans och på egen hand*, (Stockholm: Natur och kultur, 2002).

³¹ <http://www.certec.lth.se>

³² <http://www.ltkalmar.se>

³³ Respons uppslagsverk.

³⁴ Olofson, Marianne och Maud Riesten. "Liten undervisningsgrupp – stor fråga. Varför och för vem?" Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för specialpedagogik, 2003.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

grupper. Grupperna bör vara så homogena som möjligt när det gäller ålder och funktionshinder för att arbetet i gruppen ska bli så bra som möjligt.

Resultatet av undersökningen visar en dominans av diagnostiserade barn i dessa undervisningsgrupper. Det rör sig om diagnoserna ADHD, DAMP och Aspergers syndrom. Den allra vanligaste orsaken till placering i liten grupp är dock koncentrationssvårigheter och uppmärksamhetssvårigheter. Hela 93 % av eleverna i liten undervisningsgrupp har dessa problem. Ytterligare en dominerande orsak är dåliga kamratrelationer.

År 2002 skrev Brita Hellkvist en magisteruppsats med namnet: Att placeras i den ”lilla gruppen”, vid Linköpings universitet.³⁵ En av hennes frågeställningar var hur eleverna upplever att vara i liten grupp.

De flesta upplevde att det vara tystare och en del tyckte att det var bra att de fick välja arbete själva. Uppfattningar som att fröken hade mer tid fanns också.

Personalen ansåg att den största fördelen med arbete i liten grupp var att de kunde se alla barn. Nackdelen var att det kunde leda till mobbningstendenser, vilket motarbetades via rak kommunikation med övriga elever.

³⁵ Hellkvist, Britta. ”Att placeras i den ‘lilla gruppen’.” Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för specialpedagogik, 2002.

4. Metod

Först kommer en förklaring till varför jag valt den kvalitativa forskningsmetoden men också varför jag inte håller mig enbart till den. Därefter kommer exempel ur tre metodböcker, *Introduktion till forskningsmetodik*, *Examensarbetet i lärarutbildningen* och *Rapporter och uppsatser*, som varit centrala i arbetet. Vidare kommer avsnitt om vilken tillförlitlighet resultatet har och etikens betydelse i undersökningen.

4.1 Arbetsplan/metod

Här följer en kort beskrivning över hur undersökningen genomfördes: Jag började med att skriva brev till ett antal rektorer med förfrågan om möjligheten att få intervjua elever och pedagoger som arbetade i liten grupp. Sedan observerades två olika grupper, pedagoger och elever i dessa grupper intervjuades om hur de uppfattade arbetet i liten grupp. Arbetet fortsatte genom att enkäter skickades ut till rektorer med frågor som; om de använde sig av arbetssättet liten grupp och i vilken omfattning. Om de inte använde sig av det arbetssättet, hur undervisades elever med särskilda behov då? Detta gjordes för att ytterligare bygga på undersökningsmaterialet. När detta var klart analyserades varje undersökningskategori för sig och slutligen gjordes en gemensam analys utifrån elever, pedagoger och rektorers synpunkter.

4.2 Kvalitativ metod

I huvudsak används den kvalitativa metoden i undersökningen eftersom det är de inblandades uppfattning av situationen som är intressant. Men jag kommer inte att renodlat använda detta sätt, eftersom olika situationer kan påverka hur man ser på arbetet i liten grupp. Därför har försök gjorts att hitta skillnader i uppfattningarna utifrån faktiska omständigheter. Om barn och personal uppfattar arbetet i liten grupp som positivt ger det automatiskt en positiv bild av skolan. Men om situationen med att arbeta i grupp uppfattas som något negativt kan det leda till större problem än vad som är fallet. Jag har valt att klassificera de olika svaren och försökt att hitta ett mönster.

4.3 Metodeliteratur

I boken *Introduktion till forskningsmetodik* skriver författaren Judith Bell att för nybörjare inom den här formen av undersökning ter sig problemen ganska likartat. Det gäller ämnesval, att klargöra syfte och planeringen för i vilken ordning man ska gå till väga.

Hon talar om att man måste ”kunna behärska vissa grundläggande tekniker”³⁶. Om det kvalitativa perspektivet säger hon att forskare är mer intresserade av hur människor upplever sin värld i motsats till den kvantitativa som studerar faktiska uppgifter, alltså hur något är. Bell säger också att bara för att man valt ett specifikt angreppssätt behöver man inte strikt hålla sig till det för: ”Varje perspektiv eller angreppssätt har sina starka och svaga sidor och vart och ett av dem passar in i en viss kontext.”³⁷

När det gäller utformning av enkäter säger Bell att det viktigaste är att ha klart för sig vad för slags information man är ute efter. Därefter bör man skriva ut varje fråga för sig och se till att man minimerar mångtydigheten i frågan och slutligen se till att svaren kan analyseras och kategoriseras. I boken beskriver hon också om de olika typer av frågor som kan finnas med i enkäter och deras för- och nackdelar. De jag använt mig av i enkäterna till rektorerna är öppna frågor där svaren utgör rektorernas åsikter och kvantitativa frågor där en siffra anger svaret.

Intervjuer anser Bell är att föredra framför enkäter eftersom man kan läsa in de intervjuades kroppsspråk med mera. Nackdelen med intervjuer är att de tar lång tid och man kan få problem med analysen av svaren, men en intervju kan ”ge kött åt de ben som enkäten bidragit med.”³⁸ I förberedelserna inför intervjuer krävs samma saker som inför enkäter men här har man möjligheten att förtydliga en fråga så det krävs inte en lika stor exakthet som vid enkäter.

Två former av de intervjuer som Bell tar upp är den strukturerade och den ostrukturerade. Den första utgår ifrån ett förutbestämt frågeformulär där intervjuaren prickar av att varje fråga besvarats. Denna form använde jag vid intervjuerna med barnen. Den ostrukturerade kännetecknas av en friare form av svar och kan ses som ett samtal runt ett gemensamt intresse. I intervjuerna med pedagogerna blev det så att pedagogerna gav mer uttömmande svar och vävde vidare i sina egna tankar så att intervjuerna blev mer i form av samtal.

³⁶ Judith Bell, *Introduktion till forskningsmetodik* (Lund: Studentlitteratur, 2000), 9.

³⁷ *Ibid.*, 13.

³⁸ *Ibid.*, 119.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

I boken *Examensarbete för lärarutbildningen* av Bo Johansson och Per Olov Svedner talar författarna om vikten av flera undersökningsperspektiv. Till exempel att man vid en undersökning av specialpedagogiska arbetssätt får en ”allsidigare bild av situationen”³⁹ om man inte enbart intervjuar pedagoger utan även elever och kanske föräldrar. Med tanke på detta har jag valt att intervjua två kategorier och skicka enkäter till en.

Författarna säger att målet för examensarbetet är att det ska bygga vidare på en tidigare undersökning. Jag har funnit två undersökningar som gäller den lilla gruppen. Två magisteruppsatser i specialpedagogik och dessa kommer att användas som jämförelsepunkter vid analysen av svaren i undersökningen.

Att inleda med observationer innan intervjuer tycker Johansson och Svedner är att föredra, eftersom man då kan bygga upp frågorna runt det man observerat. Jag har en annan infallsvinkel på detta med observationerna; att jag lättare kunde härleda det pedagogerna berättade till den verksamhet i liten grupp som observerades.

Om enkäter skriver Johansson och Svedner att den metoden är bäst att använda när man söker fakta om samband. Därför tyckte jag frågade jag rektorerna om antalet elever i behov av stöd, antalet personal som arbetade med dessa och om de använde arbetssättet liten grupp. Det visar om det finns något samband mellan personaltätheten i dessa elevgrupper och förekomsten av arbete i smågrupper.

Ytterligare en metodbok som varit till stor hjälp under uppsatsskrivandet är *Rapporter och uppsatser* av Jarl Backman.⁴⁰ Det är främst i arbetet med referenserna som jag tagit hjälp av Backman. Men eftersom han trots allt inte är särskilt noga med att redovisa hur man i oxfordsystemet skiljer på referenser i sidfot och referenslista har jag försökt utarbeta ett eget system som liknar bokreferenserna, vilka han anger på ett utförligt sätt.

4.4 Urval, process och bortfall

För att få ett tillförlitligt resultat i en undersökning krävs ett stort arbete bakom urvalet av intervju- och enkätfrågor likväl vilka personer som bör delta för ett bra resultat. Vidare krävs

³⁹ Bo Johansson och Per Olov Svedner, *Examensarbetet i lärarutbildningen*. (Uppsala: Kunskapsföretaget i Uppsala AB, 2001), 18.

⁴⁰ Jarl Backman, *Rapporter och uppsatser*. (Lund: Studentlitteratur, 1998).

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

att stor energi läggs ned på processen. Man bör göra klart för sig i vilken ordning man ska utföra de olika momenten för att mesta möjliga ska komma ut ur arbetet. Ett visst bortfall får man också alltid ha med i beräkningarna och dessa ska också redovisas.

Det är dessa saker jag ska beskriva vidare nedan.

4.4.1 Urval

Jag valde att tillfråga sex skolor via e-post till rektorerna. Anledningen till att det blev just sex stycken är väl lite av en tankeslump. Tanken var att ha med två skolor och att över hälften av de tillfrågade skulle tacka nej, så antalet sex ansåg jag vara lämpligt. Frågan de fick var om de arbetade med små grupper och om de ville ställa upp på undersökningen. Jag beskrev vad min undersökning skulle gå ut på och att tanken var att intervjua pedagoger och elever. Dessa skulle spelas in på band. Alla intervjuade skulle få vara anonyma och uppsatsen skulle inte innehålla namn vare sig på skolor eller på personer. Jag bad att få ett svar via e-post så snart som möjligt. Efter tio dagar hade ingen svarat. Sände då en påminnelse och förklarade hur knapp tiden var. Dagen därpå kom svar från tre skolor. En tackade nej på grund av hög arbetsbelastning, en erbjöd mig en annan typ av ”liten grupp” och den tredje tackade ja. Dagen efter kom ytterligare ett nej, för de arbetade inte med ”liten grupp”. Två svar kom aldrig in.

Svaret från den skola som tackade ja kom från en av två speciallärare som kunde ställa upp på mina observationer och intervjuer. Bad då om förslag på lämplig tidpunkt då jag kunde komma till skolan för att lämna informationspapper till föräldrar och göra upp om lämpliga observationstider. Svar kom omgående och jag började se till att ha allt material så som föräldrainformation, intervjufrågor och observationsmaterial var klart.

Vid ankomsten till skolan frågade jag de två pedagogerna om de kunde plocka ut sex elever för en intervju. Anledningen till det var att de bättre kunde avgöra vilka som kunde tänkas ställa upp på en intervju och som kunde ge mig svar med tanke på att många har språkliga problem. De fick föräldralapparna med information om vem jag är, vad jag ville fråga deras barn om, vad informationen skulle användas till och att inga namn skulle nämnas. Där fanns också möjlighet att säga nej till en intervju.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Urvalet har alltså skett efter den tillgång jag fått. Eftersom det endast var en skola med två grupper som tackade ja till att vara med på undersökningen blev det tillgången på barn i de grupperna som fick styra urvalet. Till varje elevgrupp är det knutet en specialpedagog som också intervjuats, en för matematikgruppen och en för svenskagruppen.

Eftersom tillgången på undersökningsmaterial blev mycket mindre än beräknat beslutade jag också att försöka få in svar på enkäter från rektorer. Detta för att få en bredare bild av hur situationen ser ut och hur man ser på detta arbetssätt i ett större perspektiv. Därför skickades enkäter via e-post till 23 rektorer runt om i Södermanland.

4.4.2 Process

Jag startade upp med att besöka matematikgruppen. Eftersom några av dessa elever hade svenska i liten grupp innan matematiklektionen satt jag med även där men koncentrerade mig på att observera under matematiklektionen. När den lektionen var slut gick jag till elevernas klasslärare och frågade om det fanns en möjlighet att intervjua dessa elever under nästa lektion. Det gick bra. Hon skulle bara introducera arbetet för eleverna så skulle de arbeta självständigt efter det och då kunde intervjuerna genomföras. Till dessa intervjuer fick jag tillgång till ett ledigt klassrum eftersom några klasser var på skolresa. För att det skulle kännas så ledigt som möjligt satt vi på samlingsmattan. Bandspelaren ställdes på en stol vid sidan om.

Dagen därpå återvände jag för att besöka svenskagruppen. Först genomfördes en observation under ca 40 min medan de gick igenom läxor och hade högläsning med efterföljande diskussion. Sedan tog jag ut eleverna en och en till ett prång i korridoren. Det var den enda tillgängliga platsen och jag trodde nog att det skulle kunna fungera eftersom alla klasser hade lektion. Anledningen till att eleverna intervjuades just då var att jag och pedagogen kommit överens om att det skulle bli smidigast för alla parter. Efter lektionens slut intervjuades pedagogen för svenskagruppen i grupprummet. Några dagar senare återvände jag för den avslutande intervjun med matematikgruppens pedagog. Den genomfördes i hennes grupprum.

Jag ville veta hur eleverna uppfattar sin lärandesituation i ”den lilla gruppen”. Huvudfrågorna till eleverna var:

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

1. Vet du varför du går i den lilla gruppen?
2. Hur tycker du det är att arbeta i den lilla gruppen? Varför är det så?
3. Vad tycker du att du blivit bättre på? Varför tror du att du blivit det?
4. Vad gör läraren här i lilla gruppen som inte din klasslärare gör?
5. Är du nöjd med att gå till skolan eller är det något du skulle vilja ändra på så att det skulle kännas bättre?
6. Vilka kompisar brukar du vara med, från grupp eller klass?

För att bygga på elevintervjuerna och få pedagogernas syn på varje elevs utveckling blev frågorna till pedagogerna följande:

1. Vilken var anledningen och syftet till att just den här eleven placerades i liten grupp?
2. Hur länge har eleven varit i liten grupp?
3. Vilka förändringar hos eleven kan du se idag i jämförelse med tiden för placeringen?
4. Hur länge tror du eleven har behov av att vara kvar i liten grupp?
5. Kan du se något ytterligare som skulle vara till hjälp för eleven?
6. Ser du några förändringar som skulle kunna göras, så att eleven skulle kunna vara i vanliga klassen under dessa lektioner?

Till detta kom frågor av mer allmän natur om, gruppstorlek, undervisningstid, upplägget av lektionerna och arbetsmiljö. Detta gjorde jag för att få en inramning till hur den lilla gruppens arbete går till och för att bygga på de observationer jag gjort.

Jag började med att intervjua eleverna och följde sedan upp med att intervjua pedagogerna för att lättare förstå vad eleven menade i stället för att läsa in vad pedagogerna sagt om varje elev. Jag ville i min undersökning sätta elevernas uppfattning i fokus.

I enkäten till rektorerna förekom frågor om deras syn på arbete i liten grupp, om de använde den metoden. När arbete i liten grupp inte förekom frågades om hur de undervisade barn med speciella behov. För att få en helhetsbild av situationen på deras skola bad jag också om en del faktiska uppgifter som: antalet elever på skolan, hur många av dessa som är i behov av särskild undervisning, hur undervisas dessa elever, vem tar beslut i dessa frågor, hur många anställda arbetar med särskild undervisning, vilka fördelar och nackdelar ser rektorerna med arbetet i liten grupp, vilka förändringar ser de skulle behövas för att integrera alla barn i klassrumsundervisningen?

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Redan efter en natt fick jag in svar från två rektorer. Efter ytterligare tre dagar utan att höra något mer sändes påminnelser till de rektorer jag sett hade läst brevet plus två nya rektorer. Dagen därpå kom en enkät till och två dagar senare ytterligare en. Så sammanlagt kom fyra enkäter in. Ett dåligt resultat tyckte jag och skickade en påminnelse till samtliga men inga fler svar kom in.

Genom intervjuer med både elever och pedagoger som spelades in på band och transkriberades har jag fått ta del av båda dessa kategoriers syn på arbetet i grupp. Intervjufrågorna skrevs upp i förväg och när jag skrev dem var jag noggrann med att formulera dem på ett liknande sätt för pedagoger och elever så att man tydligt kunde se likheter och skillnader som fanns i deras uppfattning. I enkäterna till rektorerna försökte jag också hålla fokus på liknande frågor för att kunna jämföra resultaten.

4.4.3 Bortfall

Jag sände iväg sammanlagt 23 enkäter till lika många rektorer. Av dessa kom fyra tillbaka. Detta ger ett externt bortfall på 19 enkäter. I de ifyllda enkäterna var samtliga aktuella frågor besvarade vilket gör att det interna bortfallet är noll.

Av de besvarade enkäterna var det endast en som önskade ta del av resultatet, vilket jag erbjöd i brevet till rektorerna. Så tre av dem som svarat ville inte veta resultatet. Detta kunde ha tytt på en avig inställning till arbete i liten grupp. Men eftersom två av de som svarat använder sig av det arbetssättet och två inte, kan jag inte se något samband.

Den största anledningen till det stora bortfallet kan bero på rektorernas arbetsbörda. De erfarenheter jag fått på olika skolor visar att vårterminen är tung för hela skolans personal. Därför tror jag att deltagandet blivit större om undersökningen genomförts under höstterminen.

I och med det höga bortfallet blir min undersökning inte helt rättvisande. Hela det spektrum av åsikter som jag tror finns inom detta område kommer inte fram. Men samtidigt ger det en bild av åt vilket håll man kan förvänta sig att åsikterna ligger.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Johansson och Svedner säger att man vid administrationen av enkäter bör beräkna bortfall. Jag räknade med ett bortfall på ca 60 % eftersom jag vid förfrågningarna om intervjuer till rektorerna hade ett bortfall på ca 75 %. Anledningen till att jag trodde på ett lägre bortfallstal vid enkäterna var att tidsåtgången för enkäterna var avsevärt mycket kortare. Med ett bortfall på 60 % beräknade jag att få in åtta svar på enkäterna. Bell skriver att man ska försöka minimera bortfallet genom att gå ut med påminnelser vilket jag också gjort. Hon skriver också att resultat vid en tredje eller fjärde påminnelse oftast inte ger något resultat värt besväret.⁴¹ Därför nöjde jag mig med en påminnelse.

4.5 Olika undersökningsaspekter

För att vara säker på hur väl en undersökning visar ett rättvist resultat är det vissa saker man ska tänka på. Här talar Bell om reliabilitet och validitet men hon tar även i ett särskilt kapitel upp frågan om etiska problem när det gäller insiderforskning. Det är dessa tre aspekter jag kommer att presentera.

4.5.1 Validitet

Validiteten ska visa om man ställt rätt frågor för att få svar på den frågeställning man har. När jag ställde frågorna till eleverna var det inga problem eftersom de frågade mig tillbaka om frågan var oklar. Så även om frågan var ottydligt formulerad kunde jag förklara vidare. När det gäller pedagogintervjuerna hade de fått frågorna i förväg och var därför väl förberedda vilket kan ha underlättat vid dessa intervjuer. De hade genom att läsa igenom frågorna hittat den röda tråden i frågeställningarna och visste därför vad allt skulle mynna ut i.

Jag kan inte se att mitt resultat speglar hela verkligheten eftersom antalet intervjuer och enkäter i varje kategori av deltagare är väldigt litet. Men den speglar en del av den och varje individs åsikt är viktiga. Naturligtvis finns det fler elever och pedagoger som tycker samma sak som dem i min undersökning men det finns säkert lika många åsikter till, om inte ändå fler. Jag tycker att mina frågor har gett svar på hur de elever och pedagoger som deltagit anser att arbetet i gruppen upplevs, vilket var syftet.

⁴¹ Bell.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

4.5.2 Reliabilitet

Reliabiliteten ska visa om man kan lita på resultatet i undersökningen. Eftersom antalet i varje undersökningsgrupp var väldigt lågt kan jag inte se att den ger en helhetsbild av arbetet i liten grupp. Men resultatet av undersökningen ger en del av sanningen vilket är lika viktigt eftersom vi alla uppfattar saker olika. Jag kan inte se att någon som deltagit har försökt att förvanska sina svar åt ett positivare eller negativare håll än deras egentliga uppfattning. Jag har endast mött positiv respons på min undersökning, av de som valt att delta och de som svarat på förfrågan via e-post. Därför kan sägas att reliabiliteten är god.

4.5.3 Etiken

Etiskt är det många saker att ta hänsyn till vid en sådan här undersökning. Till att börja med är det barnens rätt att säga nej till intervjuerna, deras självbestämmanderätt. Sedan är det viktigt att föräldrar får information om rätten att säga nej till intervju av deras barn, eftersom föräldrarna är ställföreträdare för barnen fram till deras 18-årsdag. Båda dessa saker har jag informerat föräldrar och barn om, genom det papper som barnen fick med sig hem för godkännande av intervjuerna. Att undersökningen bygger på frivillighet är en viktig etisk aspekt.⁴²

Jag har också varit noga med att tala om för elever, föräldrar och pedagoger att de inspelade intervjuerna skulle förstöras när arbetet var klart. När det gäller enkäterna så utformades de så att inget i enkäten kunde avslöja vem som svarat på den. Med detta visas tydligt hur viktigt jag tycker det är med integriteten. Detta är också en aspekt som Bell talar om i sitt avsnitt om etiska frågor och problem.

⁴² Bell.

5. Resultat

Här kommer jag att beskriva de resultat jag fått fram genom enkäter till rektorer och intervjuer med pedagoger och elever. Jag börjar med rektorernas enkäter eftersom det är de som har huvudansvaret för skolans verksamhet. Sedan följer pedagogernas svar på min intervju och slutligen elevernas bild av undervisningen i liten grupp.

5.1 Rektors synvinkel

Av de fyra svar på enkäter jag fått av rektorer är det två som säger sig arbeta med liten grupp och två som inte gör det. De som säger sig inte arbeta på det sättet har skilda sätt att undervisa elever med speciella behov. En talar om att elever i de lägre årskurserna får gå till specialläraren för extraträning och ibland görs det tillsammans med någon elev som inte har problem med sin skolundervisning. De äldre får sitta i grupprum eller klassrum enskilt eller i par. Skolan som arbetar på detta sätt består av 152 elever och har två pedagoger som arbetar med särskild undervisning. Rektorn beräknar att ca fem elever i varje årskurs har behov av särskild undervisning. Det ger ca 30 elever fördelat på två pedagoger vilket resulterar i 15 elever/specialpedagog.

Nästa rektor som inte använder arbete i liten grupp har en betydligt större skola, med 510 elever. Av dessa beräknas ca 90 gå hos speciallärare, vilka är fyra till antalet. Det ger ca 22 elever/speciallärare. På den här skolan talar rektorn om att elever samlas 1-3 stycken åt gången hos specialläraren. Här finns också 6 resurspersoner för elever med stora behov så som DAMP, autism, rullstolsbunden mm. Så egentligen finns det mer specialpersonal än de fyra rektorn talar om. Dessa resurspersoner går runt i de olika klasserna beroende på när behov av extra hjälp är som störst.

Den första av rektorerna som säger sig arbeta med liten grupp talar om att de gör ”läsgrupper” efter barnens behov. Vilka av eleverna som ska få gå i dessa grupper bestäms av klasslärare och elevhälsogrupp. Den här rektorn talar om att problemet hos barnen är att de inte uppfattar tillvaron på samma sätt som vi andra och att vi måste hjälpa eleverna att sätta ord på tillvaron, händelser, känslor etc. Rektorn på den här skolan talar om att fördelen med detta undervisningssätt är att eleverna blir sedda, bekräftade och att deras starka sidor lyfts fram.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Som en framtidsvision skulle det vara bra med en medhjälpare i varje klass för att hjälpa eleverna att sätta ord på sin tillvaro, säger rektorn. Den här skolan är liksom den första jag talade om en liten skola med 116 elever. Rektorn beräknar att ca 25 % av eleverna har behov av särskild undervisning och att det finns fyra särskilt anställda för att hjälpa barn med speciella behov. Men rektorn för den här skolan poängterar att det är allas uppgift att möta barnens behov. 116 elever fördelat på fyra specialpedagoger ger 29 elever/specialpedagog.

Den sista rektorn som besvarade min enkät är på en skola med 262 elever. Av dessa beräknas 35 elever ha behov av särskilt stöd. På skolan finns tre anställda speciallärare. Detta ger ca 12 elever/speciallärare. Rektorn talar om att i årskurs ett arbetar speciallärarna i klasserna. De elever som har behov av särskild undervisningsgrupp är de med inlärningsproblem i svenska och matematik och elever med koncentrationssvårigheter. Fördelen med arbete i liten grupp, säger rektorn, är att lärarna hinner hjälpa eleverna mer. Både de elever som går i särskild grupp och de elever som är kvar i klassrummet. Den nackdel som nämns är att elever kan känna sig ”utplockade”. Om eleverna kunde få bättre hjälp i klassrummet skulle dessa elever kunna vara kvar i det vanliga klassrummet.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att rektorer kan se både fördelar och nackdelar med arbetet i liten grupp. Vad som styr om skolorna arbetar på detta sätt eller inte, går inte att läsa ut av enkäterna och jag kan konstatera att antalet elever i behov av stöd i relation till antalet speciallärare/pedagoger inte har någon betydelse i frågan.

5.2 Pedagogens synvinkel

För att klargöra pedagogernas syn på arbetet i liten grupp utifrån de syften jag har med undersökningen är det några av frågorna till pedagogerna som jag får fokusera på. Det är frågorna om syftet till placeringen, vilka förändringar som skett, om det finns någon ytterligare hjälp att ge och om det finns förändringar som skulle leda till ett bättre resultat.

När jag frågade om **vilken anledningen var till att eleven placerats i särskild grupp** fick jag fram fem olika kategorier:

svårt att klara de nationella målen 3 svårt att visa sina kunskaper 2 mattesvag 2

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

självkänslan är låg 2 svårt att byta arbetssätt 2

De elever som pedagogen sa hade svårt att visa sina kunskaper var också de som hade låg självkänsla och dessa två hade också problem med att byta arbetssätt. Pedagogen berättade att dessa två var väldigt noga med att redan dagen innan få reda på vad som skulle ske dagen efter. Hon sa:

”... i och med att hon inte hade någon självkänsla när det gällde matte så klarade hon egentligen inte av att använda det hon kunde. Så vi bestämde på intervjun då att vi bara skulle göra/träna ett moment per lektion. Att aldrig blanda någonting och hon var jättenoga med att tala om att hon ville veta dan innan vad hon skulle ställa in sig på.” (Intervju 1)

Detta visar klart och tydligt att det ena problemet kan leda till det andra och även ett tredje. Det språksvaga barnet var också från mattegruppen. Anledningen till att hon placerades i liten grupp var att hon var mattesvag men efter att arbetet i lilla gruppen påbörjades förstod pedagogen att det inte var hennes matematik som var problemet utan språket. Pedagogen sa:

”Men rätt så snart när jag hade henne upptäckte jag att hon var inte mattesvag egentligen utan språksvag. Hon kom till Sverige när hon var rätt så gammal och haft väldiga svårigheter att lära sig svenska. Och det är väldigt svårt att avgöra om hon har dyslexi eller något sånt. Hon har varit i Sverige för kort tid för det men begreppsorden har varit jättesvårt.” (Intervju 1)

De tre som placerats i liten grupp på grund av svårigheter att nå de nationella målen, var de tre som jag intervjuade i svenskagrupper. Pedagogen berättar att de som tar besluten om vilka som skall få placeras i liten grupp går efter en prioriteringslista som de sammanställt. Den första gruppen som är aktuell för placering i liten grupp är de som kommer från förberedelseklass eller är nyanlända till Sverige. På andra plats kommer de som ej uppnått målen i svenska för årskurs fem och på tredje plats kommer de som pedagogerna tror inte kommer att klara de nationella målen i svenska i årskurs fem. Pedagogen berättar:

”Så den här gruppen satte vi alltså ihop då i början på höstterminen i femman med dom elever som vi tänkte att de kommer att ha svårt att klara av de nationella proven. Därför får man möjlighet att jobba extra mycket nu innan nationella proven. Så det var därför dom här eleverna hamnade i den här gruppen.” (Intervju 2)

På frågan **hur länge eleverna varit i den lilla gruppen** blev samtliga svar: sedan augusti månad. Anledningen till det beror främst på att det tar tid att få in barnen i liten grupp

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

eftersom trycket på dessa grupper är högt. Därför kan vissa barn få vänta något år innan det blir aktuellt. Som en av pedagogerna säger med anledning av prioriteringslistan:

”Där vi då har, eftersom vi inte kan räkna till, vi är ju så få. Du vet ju själv hur det är, vi är bara en och en halv tjänst i svenska som andraspråk på över 100 elever, så det säger sig självt att det räcker inte till.” (Intervju 2)

När jag tittar på de **förändringar** som pedagogen sett **hos eleverna** kan jag urskilja dessa fem kategorier av svar:

läsförståelse 1 skrivning 2 inga förändringar 1 planerar själv efter behov 1
är på väg mot självständigt tankesätt 1

Den elev som pedagogen inte sett några förändringar hos är en som är väldigt blyg och tillbakadragen, som lätt skulle tappas bort i ett klassrum och som inte heller kan puttas fram i en klassrumsmiljö med 20 klasskamrater. Detta är en elev som endast kan utvecklas i en liten grupp enligt pedagogen, som säger så här:

”Nu är det så att jag har flickorna för sig och pojkarna för sig och där ser ju jag en himla skillnad för den här flickan är väldigt tyst och tillbakadragen, säger inte speciellt mycket i gruppen, det såg ju du säkert också, om det inte är såna frågor som hon verkligen vet att hon kan svara rätt på. Så hon har inte utvecklats, inte så mycket som jag trodde, utan hon står väl ganska mycket på samma nivå som hon gjorde i augusti, skulle jag vilja säga.” (Intervju 2)

Om de elever som utvecklat sitt skrivande säger pedagogen så här:

”Det här en duktig elev, i och för sig, som alltid har haft lätt för att läsa till exempel. Där är det inga problem. Men däremot har jag sett förbättringar på läsförståelse och skrivning, eget fritt skrivande. Det såg vi nu på nationella proven för han gjorde ett väldigt bra resultat och är alltså godkänd...” (Intervju 2)

”Har utvecklats. Är just nu inne, om man tittar på hennes skrivutveckling så är hon just nu inne i en period där hon gör väldigt mycket fel, men som alltså är ett tecken på utveckling. För hon är just nu inne i en utvecklingsfas i sitt skrivande. Men det är det här att man tror att hon gått tillbaka fast man vet egentligen, att hon gör mycket fel just nu beror på att hon har utvecklats.” (Intervju 2)

När det gäller utveckling hos eleverna måste pedagog och elev vara medvetna om att även ett steg tillbaka är normalt i ett utvecklingsskede och alltså ingen anledning till att vidta åtgärder.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

För att se vad pedagogerna ansåg vara en brist i undervisningen frågade jag om de kunde se **något som ytterligare skulle kunna hjälpa dessa elever**. Utifrån svaren jag fick har jag tagit fram dessa kategorier:

Ingen mer hjälp 2 Genusgrupper 1 Gå emellan liten grupp och klassen 1 **Fortsätta 1**

Utifrån dessa svar kan jag se att en del elever går fort framåt om de kommer i liten grupp och är klara för att återgå till klassen medan andra utvecklas lite långsammare och har mer eller mindre fortsatt behov av liten arbetsgrupp. Den elev som pedagogen klart anger ha behov av genusgrupp har egentligen sällskap av fler tror pedagogen. Hon säger så här:

”Och det tror jag mest beror på att hade jag haft bara en tjejgrupp då tror jag det hade sett annorlunda ut. Det är väl kanske också någonting man får tänka på till hösten att man kanske... För det gäller inte bara henne utan det gäller dom andra flickorna här också, som går i den här gruppen, att man kanske ska lägga ut fler timmar när det bara är flickor.” (Intervju 2)

När jag sedan frågade pedagogerna om **förändringar som skulle behöva göras för att eleven skulle kunna gå i den ordinarie klassen** fick jag fram följande kategorisvar: Nej

Pedagogerna säger att eftersom klasslärarna jobbar med individualiserad undervisning, vilket är ett måste för dessa elever, så finns ingen annan utväg än liten grupp. Problemet ligger i att klasserna är för stora, att det kan saknas arbetsro och att den vanliga undervisningen bygger på att pedagogen använder flera arbetsmoment under lektionerna. Här några utdrag av vad pedagogerna sa:

”Det är ju som vanligt alltså att det ligger på klassläraren att individualisera sin undervisning i klassrummet så att det passar alla elever.” (Intervju 2)

”Hon skulle kunna vara i vanliga klassen. Hon skulle nog klara sig ganska så bra. Men jag tror att hennes språk utvecklas mer om hon får jobba i en mindre grupp och under andra former än i en klassrumssituation.” (Intervju 2)

”Jag tycker inte det för jag tycker att klasslärarna jobbar också på ett sådant sätt att dom tar hänsyn och individualiserar sin undervisning. Men det är klart att det är lättare att jag här dom här eftersom många här är på samma nivå.” (Intervju 2)

”Hon är egentligen klar att gå tillbaka till klassen kunskapsmässigt. Men inte när det gäller självkänslan.” (Intervju 1)

”Hon är svag. Så hon behöver mycket hjälp och stöd i allmänhet.” (Intervju 1)

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att pedagogerna ser arbetet i liten grupp som en möjlighet att fokusera på elevens förförståelse. I liten grupp kan pedagogen ge varje elev instruktion till en arbetsuppgift utifrån elevens förförståelse eftersom antalet elever är litet. Grundtanken hos pedagogerna är att eleverna i liten grupp skall komma upp i samma kunskapsnivå som sina klasskamrater och återvända till klassen när så är möjligt. De vill också försöka åstadkomma en mjuk övergång mellan liten grupp och klassrumsundervisning, vilket de har som en vision.

5.3 Elevens synvinkel

Utifrån de syften jag hade med min undersökning är det tre saker som eleverna kan ha åsikter om och det är: Varför de går i den lilla gruppen, vad de tycker de blivit bättre på och slutligen varför de tror att de blivit bättre på det?

Vid analysen av de svar jag fick in vid intervjuerna kan jag i **syftet med placeringen i liten grupp** urskilja fyra kategorier. Eleverna har ibland svarat flera anledningar så de finns representerade i flera av kategorierna.

Mer hjälp: 3 Lära svenska: 3 Ordförståelse: 1 Stava: 1

Utifrån detta kan jag se att eleverna tycker det viktigaste med att gå i liten grupp är att de får mer hjälp. Att de skulle lära sig svenska enbart i den lilla gruppen är ju missvisande i sig. Men eftersom de elever som svarat så, är de som läser svenska som andraspråk och enbart har sina svensk-lektioner i liten grupp, är det ett faktum att de lär sig svenska där. I det ingår också att stava och ordförståelse.

Den elev som ansåg ordförståelse var en av orsakerna så så här på min fråga om varför eleven går i liten grupp:

”För jag ska kanske träna mer på svenska å sånt där. Först när jag kom hit kunde jag inte så mycket svenska å därför så där så jag fick gå till svenskagruppen. Jag förstod inte så många ord.” (Intervju 3)

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

En av de elever som ansåg att det var mer hjälp som var orsaken till elevens placering svarade på samma fråga så här:

E: ”Ja, ... det är väl för att jag ska få mer hjälp.

A: Mer hjälp ... Du tyckte inte du fick tillräckligt mycket hjälp i klassrummet?

E: Nä.” (Intervju 4)

Vad ansåg då eleverna att de blivit bättre på? I svaren från eleverna kan jag urskilja sju olika kategorier och även här finns samma elev representerad i fler än en kategori.

Gångar och plus: 1 Läser bättre: 2 Läser mer själv: 2 Skriver snyggare: 2
Ordförståelse: 2 Orsakssammanhang: 2 Allt: 1

Av dessa svar kan man klart urskilja att de i gruppen med svenska som andraspråk upplever mycket förbättringar. En elev svarade så här när jag frågade vad eleven blivit bättre på:

E: ”Jag vet inte. Bättre på så här läsa.

A: Mm.

E: Lite kanske skriva också.

A: Förstår du bättre nu också vad du läser?

E: Ja.

A: Det har du blivit bättre på?

E: Förut när jag läste så här tyst för mig själv då förstod jag inte vad jag läste men när jag läste högt då förstår. Men nu jag förstår när jag läser tyst.” (Intervju 7)

Eleven som svarar att allt har förbättrats uttrycker det så här:

E: ”Jag har blivit bättre på allt.

A: Allt...?(småkrattar) Plus, minus, gånger...

E: Ja.

A: Division?

E: Jha!” (Intervju 5)

Helt klart kan jag se att eleverna upplever stora förbättringar genom placeringen i liten grupp. Men vilka dessa förbättringar är beror på dels vilken grupp eleven går i och vad de själva tycker att de behövt träna på.

Den sista frågan utifrån syftena att analysera elevernas svar på är frågan om **varför de tror att de blivit bättre?** Här finns det enligt min tolkning sju olika kategorier av svar. På den här frågan har alla elever svarat i minst två kategorier.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Roligt: 4 Varierad undervisning: 3 Positiv respons: 1
Enklare uppgifter: 1 Jättebra: 1 Bra: 1 Mindre antal elever: 1

Här ett utdrag ur en intervju:

A: "Vad tror du det är som har gjort att du blivit bättre när du gått i den lilla gruppen?
E: Jag har lärt mig mera bara.(snörvlar)
A: Du har lärt dig mera när du har varit i den lilla gruppen. Varför tror du att det blivit så?
E. I vårt klassrum är det så många. (snörvlar)
A: Det är lättare när det är mindre barn?
E: Ja." (Intervju 4)

Först och främst kan jag konstatera att eleverna rakt igenom är positivt inställda till att arbeta i liten grupp. Alla utom en har svarat roligt, en har dessutom tillagt jättebra. Den som skiljt sig från mängden har svarat bra.

Sammanfattningsvis kan sägas att eleverna i liten grupp upplever arbetssättet på ett positivt sätt. Det som de ser som mest positivt är att de har chans att få mer hjälp, vilket beror på att gruppen är mindre till antalet än i den vanliga klassen. Detta kan för vissa uppfattas som en lugnare miljö, vilket i sin tur leder till större koncentrationsförmåga.

5.4 En sammanfattande syn

Gemensamt för rektorer, pedagoger och elever är att de tycker eleverna får mer tid med sin specialpedagog än med sin klasslärare. Detta ser de flesta som en förutsättning till lärande för vissa av dessa elever. Jag kan också se att elever och pedagoger ser att arbetet i liten grupp är mer variationsrikt än arbetet i det vanliga klassrummet vilket också kan vara till fördel om man har svårt att lära. I den lilla gruppen har pedagogen lättare att individualisera undervisningen eftersom antalet elever inte är så många. Att individualisera i klassrummet kan för en del elever med bland annat koncentrationssvårigheter göra att de får sämre möjligheter till inlärninng eftersom det lätt kan uppfattas som mer rörigt om flera olika arbetssätt används i klassrummet.

6. Diskussion

Här följer nu mina egna tankar runt svaren från elever, pedagoger och rektorer. Dessa har också kopplats till litteratur som jag anser relevant. Dels för att få reda på vad för nytta arbete i liten grupp gör och vem som är hjälpt av den arbetsformen.

6.1 Varför i liten grupp

En undersökning som skolverket gjorde 1993 visade att många av kommunerna ansåg att elever i behov av särskilt stöd har ökat och att specialundervisning var den stödinsats som var dominerande.⁴³ Björk och Liberg skriver att det finns elever som behöver extrahjälp och en mer individuell undervisning och att detta kan ske på olika sätt. En möjlighet är att en specialutbildad lärare är med i det vanliga klassrummet men också att det är eleverna som går från den vanliga undervisningen till särskild undervisning i ett annat rum. Många av dessa elever tycker det är skönt att gå ifrån och få mer hjälp medan andra kanske inte mår lika bra av det.⁴⁴ Vilka är då de elever som har behov av att vara i liten grupp? Att dessa kan ha varierande problem med sin skolgång framgår av de elev- och pedagogintervjuer jag genomfört. Detta säger också Westling Allodi och Fischbein: ”Orsakerna till att något barn placeras i en sådan grupp kan vara av varierande slag och skifta från skola till skola och en tidsperiod till en annan.”⁴⁵ Det var en elev som sa att det var bättre att arbeta i den lilla gruppen, för när det var stor grupp blev hon stressad. Hon upplevde att koncentrationen försvann när det var surrigt runt henne. Det är en form av behov som kan ge anledning att placeras i liten grupp. En annan av eleverna sa att hon fick mer hjälp av läraren i den lilla gruppen. Det är ju också en fördel för de som lätt fastnar och hela tiden behöver puttas framåt att få sin undervisning i liten grupp. Det kan också vara så att eleven tröttnar och tappar tråden om den inte får respons tillräckligt snabbt. En av eleverna i Mara Westling Allodis undersökning säger: ”I can’t stand all the noise...I want to sit in my own room with the door shut.” En annan av eleverna i hennes undersökning säger: “Just being on my own, can’t concentrate otherwise.”⁴⁶ En av de pedagoger jag intervjuade sa också om en av hennes elever att det var just det här med framputtning som var behovet hos den eleven. Att finnas till hands som pedagog och putta framåt när osäkerheten tränger sig på.

⁴³ Allin Åkerman och Strinnholm.

⁴⁴ Maj Björk och Caroline Liberg.

⁴⁵ Siv Fischbein och Olle Östberg, 23.

⁴⁶ Westling Allodi, “*Children’s Experiences of School*”, 200.

En annan orsak till placering i liten grupp som jag såg hos de intervjuade eleverna, var de med invandrabakgrund. Ett sätt för dessa elever att hitta det svenska språket är att arbeta i liten grupp. Fördelen för dessa elever är att alla i gruppen har liknande problem, de har alla svårt att hitta det rätta svenska ordet och att förstå den skrivna svenska texten. Här behöver eleverna inte känna sig annorlunda och rätta för att tala. Mara Westling Allodi skriver att vare sig eleverna känner sig annorlunda och försvarslösa eller inte finns risken att de känner sig utanför i den vanliga klassrumsundervisningen. Det måste vara en rättighet att varje elev ska känna sig säker i skolan utan att behöva vara rädd för trakasserier eller diskriminering.⁴⁷ Det här säger en av de andra eleverna jag intervjuade att det förekommer. När jag frågade henne om det var något hon skulle vilja ändra på i skolan så att det skulle kännas bättre svarade hon: ”Jo. En del retar mig att jag kan inte läsa.” Ett sätt för dessa elever att komma över rädslan att säga fel är att få sin undervisning i liten grupp. Naturligtvis är det ett måste att motverka detta sätt av diskriminering i skolorna men det kanske ändå för vissa elever skulle ge en större trygghet i liten grupp, i alla fall under svenskalektionerna.

Ytterligare en anledning som jag hittade hos eleverna i min undersökning är att de helt enkelt är svaga. De har inte förmågan att lära in i samma takt som sina klasskamrater och de behöver ha särskild hjälp i stort sätt hela tiden. Ogden skriver att elever som har problem att växla från en aktivitet till en annan lider av perserveration.⁴⁸ Detta talade en av mina pedagoger om, hon sa att en av eleverna var oflexibel i sitt tänk. Att hon inte kunde växla mellan olika räknesätt under samma lektion. För dessa elever kan arbete i liten grupp vara lösningen. Vernersson skriver: ”Synen på kunskap och hur elevernas lärande kan utformas för att uppnå de kunskapsmål som kursplanerna föreskriver har ändrats påtagligt. I den traditionella undervisningen är det vanligt att arbete är organiserat så att alla elever gör samma saker på ungefär samma gång. Läraren leder och kontrollerar arbetet innehållsligt och tidsmässigt. Från en helt dominerande undervisning ledd av läraren/pedagogen har undervisningsformer och arbetsformer där elever arbetar enskilt eller i grupp blivit allt vanligare.”⁴⁹ Om de inblandade ser på dessa elever i ett relationellt perspektiv kan det uttryckas som elever i svårigheter, eftersom det är i relationen mellan undervisningsformen och eleven som problemet uppstår. Mot detta kan ställas ett kategoriskt perspektiv, vilket innebär en låg

⁴⁷ Westling Allodi, *Support and Resistance*.

⁴⁸ Terje Ogden.

⁴⁹ Vernersson, 32.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

begåvning eller mindre bra hemförhållanden. Än idag är det kategoriska perspektivet det dominerande inom specialpedagogiken fast styrdokumentet pekar mot ett relationellt perspektiv.⁵⁰

Av den information jag fick av rektorerna angående vilka problem eleverna med särskilda behov hade kan jag se att det är elever med inlärningsproblem, koncentrationssvårigheter, DAMP, ADHD, autism och invandrarbakgrund som är de grupper som har behov av särskilt stöd. Inlärningsproblem, koncentrationssvårigheter och elever med invandrarbakgrund har jag gått igenom ovan. Kan arbete i liten grupp vara till hjälp för elever med DAMP, ADHD och autism?

Eftersom jag själv inte har erfarenhet nog att uttala mig i dessa frågor har jag sökt information om dessa elever på Internet. Om DAMP kan jag läsa att dessa barn ofta har olika kombinationer av problem som överaktivitet, perception, kognition, minne, motorik och språk, men också med adhd-problem. Perceptionsproblemen innebär bland annat att de störs av saker som sker runt omkring. Kognitionsproblemen innebär begränsade möjligheter att lära. De motoriska problemen innebär svårigheter att hitta lust och motivation till lärandet samtidigt som det påverkar uthålligheten.⁵¹ Kan jag då se att dessa barn kan bli hjälpta av arbete i liten grupp? Ja, om gruppen är tillräckligt liten. En pedagog på maximalt fyra elever, helst färre kan ge dessa barn en möjlighet till utveckling. Eftersom dessa barn kan ha svårt att uppfatta talspråk gäller det att man tar det lugnt och förklarar saker på fler än ett sätt. Viktigt är också att pedagogen genom praktiska exempel visar hur. Lugn och ro är det viktigaste för dessa barn vilket kan skapa problem även i en liten grupp eftersom vissa av dessa elever är överaktiva. Det måste till ett flexibelt tänkande i dessa små grupper för att det ska fungera och dessutom tror jag att det behövs mer än ett klassrum för att dessa ska kunna varva undervisning med kroppsligt aktiva övningar. Detta är också viktigt för att dessa elever ska få träna sin motorik. Men jag tycker att arbete i liten grupp är att föredra för denna grupp av elever om det sker under rätt former. Det är viktigt att tänka på att dessa elever inte segregeras för mycket från den vanliga klassen. När så finns möjlighet ska dessa elever vara i stor klass som i gymnastik, musik, utflykter och även under andra lektioner men då behövs en extra resurs. Möjligheten att utnyttja gymnastiksal, skolgård och aktivitetsrummet ska ges under hela dagen för att stilla deras överskottsenergi.

⁵⁰ Ingemar Emanuelsson, Bengt Persson och Jerry Rosenqvist.

⁵¹ <http://www.ltkalmar.se>

När det gäller barn med ADHD så har de problem med uppmärksamheten, de är impulsiva och kan var överaktiva eller underaktiva. Detta är oftast livliga barn som har problem att lyckas med det de ska men kan lyckas i självvalda aktiviteter. De blir ofta en påfrestning för omgivningen eftersom de inte kan reglera och styra sitt beteende och sin koncentrationsförmåga.⁵² Kan jag då se att dessa barn är hjälpta av arbete i liten grupp? Nej. Det bästa för dessa elever är att vara integrerade fullt ut i den vanliga klassen men med en assistent. Möjligheten att utnyttja aktivitetsrum och sådant ska finnas här liksom för DAMP-eleverna. Eftersom barn med ADHD inte riktigt går att lita på, de kan utföra handlingar som kan medföra skada både för sig själv och för andra så är det ett måste med ständig assistent. De gör ju inte dessa handlingar för att skada men eftersom de inte kan koppla samman orsak och verkan kan det bli lite av en Emil i Lönneberga-effekt⁵³ av deras handlande.

Barn med autism har svårt att förstå vad saker ska användas till. Det som är självklart för andra måste tränas in med dessa barn. De kan inte själva hitta på sysselsättningar utan måste aktiveras. De kan lätt falla in i ett sysselsättningsmönster som innebär att de fastnar med något som de kan behärska. Dessa barn behöver vuxna runt omkring sig som planerar aktiviteter som är på rätt utvecklingsnivå och vuxna som visar om och om igen hur man gör.⁵⁴ Tycker jag då att dessa elever är hjälpta av arbete i liten grupp? Ja, men endast med maximalt två elever i gruppen. Jag har uppfattat det så att dessa elever kan lära om de bara får tillräckligt mycket stöd och tillräckligt mycket stöd innebär ständigt stöd. Detta kan bara uppnås om pedagogen har två elever. I annat fall kommer eleverna att hinna falla ifrån i sitt tankemönster innan de får stöd av pedagogen nästa gång. En pedagog i mitten med en elev på vardera sidan tror jag skulle vara idealet för dessa elever. Kan dessa elever vara med i den stora klassen? Ja det tror jag skulle vara möjligt till exempel under de aktiviteterna jag talade om under avsnittet med DAMP och jag tror att de även skulle kunna vara med under andra lektioner i klassen. Men detta kan också bara vara till nytta för eleven med en assistent eller extra resurs vid sin sida. Jag tycker dock detta är oerhört viktigt för dessa barn, att inte särskilja dem för mycket. Så om det bara finns resurser för att integrera eleven i klassen två lektioner i veckan. Gör det! Det är så oerhört betydelsefullt för dessa elever att få känna en tillhörighet med klassen.

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ <http://www.certec.lth.se>

Om jag sedan tittar mig runt i världen lite och ser hur man gör i andra länder kan jag konstatera att det finns vissa skillnader. Amerikanen Peltier skriver i en forskningsrapport att de flesta amerikanska staterna och skoldistriktet har, i syfte att spara pengar, valt integrering. Men det har framförts kritik som menar att elever med särskilda behov ska få speciella undervisningsmetoder som innebär att de inte ska störa andra elever. Peltier skriver att hans undersökning visar på hopp om att dagens inkludering ska vara språngbrädan till ett framtida skolsystem, där det finns små sammanhängande grupper med likartade individuella utvecklingsplaner. Han säger vidare att inkludering inte är en modefluga som kommer att försvinna och hoppas att vi tillsammans ska fortsätta arbetet med inkludering.⁵⁵

6.2 Mål som uppnåtts

Eleverna som var med i min undersökning har i det stora hela uppnått de förväntade resultaten i och med placeringen i liten grupp. Av de tre eleverna i svenska som andraspråk har två uppnått målet att klara det nationella provet. Den tredje är inte klar enligt pedagogen. Vilket enligt henne beror på att eleven är väldigt blyg och därför inte gjort de förväntade framstegen. Av de två eleverna i matematikgruppen har en uppnått målet att komma ikapp sina klasskamrater i matematikkunskaperna. Den elev som inte gjort så är enligt pedagogen svag i alla ämnen och har behov av hjälp i fortsättningen också.

Så det här visar att av dessa elever som gått i dessa små undervisningsgrupper under ett läsår har tre av fem uppnått målen. Jag funderar över vad som skulle ha skett med de två som inte lyckats så bra, om denna speciella undervisning lagts in under tidigare läsår eller under andra former.

⁵⁵ Gary L. Peltier.

6.3 Mål att sträva mot

Pedagogerna säger i intervjuerna att de vill försöka med mer genusgrupperingar för att underlätta för blyga elever. Det är framförallt flickor som har en tendens att hålla sig bakom om det är pojkar med i gruppen. De säger också att man bör hitta en form av mjuk övergång mellan att vara i liten grupp och att återgå till vanliga klassrummet. Dessa saker kan jag bara hålla med om. Genusgrupper kan vara en bra början och sedan kan man successivt byta ut vissa lektioner i veckan mot gemensamma grupper och likadant när de ska gå över till vanlig klassrumsundervisning. Börjar med någon lektion i veckan och bygga ut det hela under lång tid så att eleverna hinner vänja sig vid skillnaden mellan arbete i liten grupp och klassundervisningen. Det kan ju vara ett bekymmer att våga tala inför en hel klass om eleven bara har talat inför en liten grupp förut.

Av svaren från rektorena kan jag utläsa att det enda som skulle kunna hjälpa dessa elever att vara kvar i det vanliga klassrummet är om det fanns mer hjälp att tillgå. En rektor talar om en extra resurs i varje klassrum. I dag ser ingen av de vuxna i undersökningen att det finns en möjlighet till detta. Emanuelsson och Persson skriver att det bland deras intervjuade fanns en åsikt om att specialundervisningen var en nödvändig komplettering till den vanliga klassrumsundervisningen.⁵⁶ Detta kan jag hålla med om. Eftersom elever i behov av särskilt stöd ökar i antal, ökar också antalet av dessa i varje klass. Extra resurser behövs hur man än gör. Integrerar vi dessa elever i den vanliga klassundervisningen behövs minst en extra resurs i varje klass. Skapar vi arbeten i små grupper krävs också extra resurser. Det är den ekonomiska situationen ute i kommunerna som är avgörande för om alla barn ska få den undervisning som de har behov av och rätt till. Alla vuxna i min undersökning är dock överens om att det är i det ordinarie klassrummet eleverna ska vara och att det är målet.

6.4 Sammanfattning

Vad har jag då kommit fram till? Vem är hjälpt av att arbeta i liten grupp? Jag kan konstatera att utifrån mitt undersökningsmaterial har den lilla gruppen en funktion att fylla. Dels för de elever som har svårt att uppnå de nationella målen men också för de elever som har svårt att följa med i tempot i det vanliga klassrummet. Att inte elever får tillräckligt mycket hjälp när

⁵⁶ Ingemar Emanuelsson and Bengt Persson.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

de kör fast i en arbetsuppgift kan göra att de inte längre ser sitt arbete som något viktigt. De tappar intresse och koncentrationen försvinner.

För att den lilla gruppen ska fungera krävs gemenskap. En av de grupper som var med i min undersökning bestod av tio elever, den andra av fem och där var endast tre med när jag gjorde min undersökning. Jag tyckte skillnaden i dessa grupper var ganska stor när det gällde gruppsammanhållningen. Detta kunde bero på att eleverna i den större gruppen hade samma problem medan det i den lilla gruppen skiljde sig i problematiken mellan eleverna. I den stora gruppen genomfördes lektionen mycket genom diskussion medan man i den mindre gruppen hade enskilt arbete. Kanske var det så under min observation men inte annars? Viktigt för gruppen är att gruppmedlemmarna accepteras utanför gruppen, att de inte känner sig särskilda på ett negativt sätt. För att detta ska fungera tror jag att skolan ska ha en öppen attityd till arbete i mindre grupper. På den skola jag genomförde undersökningen är arbete i mindre grupper väldigt vanligt. I till exempel matematik har skolan nivågrupperingar. Pedagogen talade om ungefär tolv nivågrupper i matematik för årskurs ett till fyra. Här blandas alla årskurser i de olika grupperna. Den pedagog jag intervjuade talade om att hon har matematikprat med alla klasslärarna ungefär en gång i månaden för att följa upp problem som har uppstått, se om det är någon elev som kanske behöver byta grupp och för att förklara hur man kan få eleverna att förstå matematiken på ett annat sätt. Detta sätt talar också Emanuelsson och Persson om. De säger att det verkar vara lättare och vanligare att man sätter fokus på speciallärares arbete där specialundervisningen är uppbackad av rektorn. Där visar det sig också att det finns en möjlighet att arbeta förebyggande med både personal, elever och utbildningsförhållanden. På dessa skolor är grupparbete också mer förekommande.⁵⁷ Ingen av de elever jag intervjuade tyckte att de hade problem för att de gick i liten grupp. De såg enbart positivt på detta arbetssätt. Alla, utom en, sa att de hade gott om kamrater både i den vanliga klassen och över hela skolan.

Om jag fick chansen att göra om undersökningen skulle förfrågningar ha skickats ut tidigare och den skulle ha genomförts en bit in på höstterminen. Jag skulle vara ute i god tid för att få mer underlag till undersökningen, för den svagaste länken i arbetet är bristen på intervjuer och enkäter. Dessutom hade jag önskat mer utrymme för att vara nöjd. Nu har jag fått stryka sådant som jag velat ha med för att hålla ramen för uppsatsarbetet.

⁵⁷ Ibid.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Referenser

- Backman, Jarl. *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur, 1998.
- Barn och ungdomspsykiatriska kliniken i Västervik. <http://www.ltkalmar.se>
- Bell, Judith. *Introduktion till forskningsmetodik*, tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur, 2000.
- Björk, Maj och Caroline Liberg. *Vägar in i skriftspråket tillsammans och på egen hand*. Stockholm: Natur och Kultur, 2002.
- Börjesson, Mats och Eva Palmblad, red. *Problembarnets århundrade*. Lund: Studentlitteratur, 2003.
- Emanuelsson, Ingemar and Bengt Persson. "Who is considered to be in need of special education: why, how and by whom?" *European Journal of Special Needs Education* 12, no 2. (1997): 127-136
- Emanuelsson, Ingemar, Bengt Persson och Jerry Rosenqvist. *Forskning inom det specialpedagogiska området – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket, 2001.
- Fischbein, Siv, Olle Östberg och Lena Stenberg, red. *Mötet med alla barn. Ett specialpedagogiskt perspektiv*. Stockholm: Förlagshuset Gothia AB, 2003.
- Grundskoleförordningen. <http://www.skolverket.se/styr/forordningar.shtml>
- Helldin, Rolf. *Specialpedagogisk kunskap som ett Socialt problem*. Stockholm: HLS Förlag, 1997.
- Hellkvist, B. *Att placeras i den "lilla gruppen"*. Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för specialpedagogik, 2002.
- Institutionen för designvetenskap, Lunds tekniska högskola. <http://www.certec.lth.se>
- Johansson, Bo och Per Olov Svedner. *Examensarbetet i lärarutbildningen*. Uppsala: Kunskapsföretaget i Uppsala AB, 2001.
- Ogden, Terje. *Specialpedagogik. Att förstå och hjälpa beteendestörda elever*, andra upplagan. Lund: Studentlitteratur, 1991.
- Olofson, M och M. Riesten. *Liten undervisningsgrupp – stor fråga. Varför och för vem?* Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för specialpedagogik, 2003.
- Olsen, Jörgen. "Vaerneskolens paedagogiske og sociale Betydning." *Hjälpskolan* (1923): 4-10.
- Peltier, Gary L. "The effect of inclusion on non-disabled children: A review of the research." *Contemporary Education* 68, no 4 (1997): 234-238.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Respons uppslagsverk. *Fb-K*. Jyväskylä: Bertmarks Förlag, 2001.

Salamancadeklarationen. URL <http://www.skolverket.se/pdf/99-507.pdf> s117-145

Skollagen. URL <http://www.skolverket.se/styr/skollag/index.shtml>

Skolöverstyrelsen. *Kommentarmaterial Lgr 80. Hjälptill elever med svårigheter*. Stockholm: Liber Utbildningsförlaget, 1983.

Utbildningsdepartementet *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo 94 anpassad till att också omfatta förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket/CE Fritzes AB, 2001.

Verneresson, Inga-Lill. *Specialpedagogik i ett inkluderande perspektiv*. Lund: Studentlitteratur, 2002.

Westling Allodi, Mara. "Children's Experiences of School: narratives of Swedish children with and without learning difficulties." *Scandinavian Journal of Educational Research*, Vol. 46 No.2 (2002): 181-205.

Westling Allodi, Mara. *Support and Resistance; Ambivalence in Special Education*. Stockholm: HLS Förlag, 2002.

Åkerman Allin, Britta och Curt Strinnholm. *Specialundervisningen i Sverige*, andra tryckningen. Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm, Institutionen för specialpedagogik. Specialpedagogisk kunskap. Dokumentation nr 2, 1997.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Bilaga 1: Brev till rektorerna

Hej.

Jag heter Anette Lagmyr och är studerande på lärarprogrammet i Norrköping. Nu har jag kommit fram till den punkt i utbildningen då jag ska skriva en C-uppsats och det är därför jag vänder mig till dig och din skola.

Min uppsats ska handla om ”den lilla gruppen”, alltså de grupper som plockas ihop från olika klasser för att få särskild undervisning. Syftet med min uppsats är att belysa fördelar och nackdelar med denna typ av undervisning. Vad är det i denna undervisning som pedagoger och elever uppfattar är till hjälp? För att komma fram till något slags resultat behöver jag ha tillgång till någon skola, elever och personal. Använder ni er av detta arbetssätt?

Om svaret är ja – undrar jag om jag kan få komma till _____skolan för att insamla de uppgifter jag behöver. Om inte kanske jag kan få en kortare intervju med någon om orsakerna till att detta arbetssätt inte används?

Naturligtvis kommer inga namn att nämnas i min uppsats, varken på skolan eller på de personer som deltar. Jag kommer att genomföra intervjuer som tar mellan 10 och 20 minuter. Dessa kommer jag att spela in på band. Om det blir som jag önskar får jag med två skolor i mitt arbete och då kommer upplägget att vara så att jag intervjuar fyra barn på varje skola, som är i två olika ”små grupper”. Till varje barn vill jag intervjua en pedagog knuten till barnet. Det kan vara pedagogen i ”den lilla gruppen” eller klassläraren. Som mest räknar jag med att pedagogen får avsätta 40 minuter. Min tanke är följande: Jag sitter med under en grupplektion och efter den intervjuar jag först eleven och sedan pedagogen.

Är det så att ni ställer upp på detta kommer jag att lämna ett exemplar av min uppsats till er skola när den är färdig, så att alla kan ta del av resultatet.

Det skulle vara bra om du kunde ta upp detta med de berörda pedagogerna på din skola och höra av dig så snart som möjligt eftersom tiden är knapp.

Med vänlig hälsning

Anette Lagmyr

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Bilaga 2: Påminnelse till rektorerna om att få utföra min undersökning på skolan

Hej igen.

Eftersom jag inte hört något från dig så skickar jag nu en påminnelse om min förfrågan att få utföra observationer och intervjuer på din skola. Tiden går och min uppsats ska vara klar vecka 22. Därför brådskar det med att jag får klart vilka skolor jag kan få genomföra min undersökning på. Det tar tid att planera in lämpliga tidpunkter tillsammans med berörda pedagoger.

Så snälla, hör av dig.

Med vänlig hälsning

Anette Lagmyr

Lärarstudent, Campus Norrköping

Bilaga 3: Brev till föräldrar om godkännande av intervju

Hej.

Jag heter Anette Lagmyr och jag läser till lärare i Norrköping.

Jag håller nu på att skriva en uppsats som ska handla om små specialgrupper i skolan. För att få veta vad barnen tycker om detta sätt att arbeta behöver jag göra intervjuer med dem.

Därför vill jag att ni som förälder **godkänner** eller **inte godkänner** att jag intervjuar erat barn genom att kryssa i rätt ruta här nedanför.

Vid intervjuerna kommer jag att använda bandspelare och spela in vårt samtal. Banden kommer att förstöras efter att uppsatsen blivit godkänd av examinatorn. Jag kommer inte att använda barnens riktiga namn i min uppsats, inte heller namnet på skolan eller staden. Allt kommer att vara anonymt.

Jag kommer till exempel att fråga barnen om: vad de tycker om att arbeta i liten grupp, varför det är bra eller dåligt och vad de tycker att de blivit bättre på genom att arbeta i liten grupp.

Erat barn har naturligtvis möjlighet att säga nej till att bli intervjuade.

Jag är tacksam om jag kan få tillbaka lapparna till skolan **senast måndag 3 maj**.

Tack för hjälpen!

Anette

Jag godkänner att du intervjuar mitt barn

Jag godkänner inte att du intervjuar mitt barn

Förälders namnteckning: _____

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Bilaga 4: Enkätfrågor till rektorer.

1. Hur många elever finns på skolan i årskurs 1 – 6? SVAR:
2. Hur många av dessa har behov av särskild undervisning? SVAR:
3. Hur många anställda arbetar med särskild undervisning? SVAR:
4. Använder ni er av liten/särskild undervisningsgrupp? Jag menar då ett mindre antal elever som samlas för undervisning i ett särskilt ämne en eller flera gånger varje vecka.

SVAR: JA (fortsätt med frågorna här under) Om svaret är **NEJ** fortsätt längst ner på sidan.

5. Vem/vilka beslutar om vilka elever som ska gå i dessa grupper?
6. Vilka är problemen för dessa barn?
7. Vilka fördelar tycker du finns med detta undervisningssätt?
8. Vilka nackdelar tycker du finns med detta undervisningssätt?
9. Vilka förändringar tror du skulle behövas för att integrera dessa elever i den vanliga undervisningen?

OM SVARET PÅ FRÅGA 4 ÄR NEJ (fortsätt med frågan här under)

5. Hur undervisas elever med speciella behov och vilka är problemen de har?

TACK FÖR DIN MEDVERKAN! (Om du önskar ta del av mitt resultat så skriv det i brevet. Jag sänder en kortare rapport via e-post efter examinationen.)

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Bilaga 5: Brev till rektorer

Hej.

Jag heter Anette Lagmyr och läser på Lärarprogrammet i Norrköping. Nu har jag kommit fram till momentet att skriva en c-uppsats. Mitt intresse ligger då i arbetet med elever som har speciella behov och hur man bäst undervisar dessa. Utgångsläget för min uppsats ligger i arbetet i små undervisningsgrupper.

Jag har intervjuat elever och pedagoger, men vill ha en bredare syn på arbetet med dessa barn och för att få skollidningens syn på detta arbete har jag nu vänt mig till ett 20-tal rektorer runt om i Södermanlands län. Det är min förhoppning att du ska kunna ta dig ca fem minuter att besvara min enkät. Det är endast grundläggande frågor och det behövs inga långa svar. Men eftersom tiden är knapp skulle jag vara tacksam om ett svar så snart som möjligt. Jag måste ha arbetet klart vecka 23.

Med vänlig hälsning

Anette Lagmyr

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.

Bilaga 6: Påminnelse till rektorerna

Hej igen.

Jag saknar enkäten jag skickade till dig. Vet att du har mycket att göra men ta dig nu en paus från alla "måsten" i fem minuter, fyll i och skicka den till mig. Det är betydelsefullt för min undersökning och det är betydelsefullt för dig med en paus. Ta väl hand om elever och personal men glöm inte bort dig själv!

Med vänlig hälsning
Anette Lagmyr, lärarstudent i Norrköping
e-post: anela642@student.liu.se

P.S. jag bifogar enkäten igen om den kommit bort. D.S.

Den lilla gruppen – en arbetsform för elever med behov av extra stöd.